

تحلیل و تبیین هم‌افزایی امنیتی - دفاعی دولت مهدوی (عج) (بازخوانی و تفسیر آیات مرتبط در قرآن کریم و روایات معصومین (ع))

علی ملکی*

استادیار معارف اسلامی، دانشگاه تفرش، تفرش، ایران
(تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۲۶؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۲۷)

چکیده

تامین امنیت یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین نیاز هر جامعه است. دولت‌هایی که بتوانند امنیت بیشتری تأمین کنند؛ توسعه سیاسی، اقتصادی و فرهنگی و در نتیجه کارآمدی و مشروعیت بیشتری خواهند داشت. این پژوهش درصدد است تا با روش توصیفی تحلیلی و رویکرد تحلیل متون قرآنی و روایی با تبیین نظری به این مسأله پاسخ دهد که: با توجه به آموزه‌های مهدوی در قرآن کریم و روایات معصومین (ع)، چگونه دولت مهدوی، امنیت فراگیر و جهانی را به صورت هم‌افزا در عرصه جهانی فراهم می‌کند و ویژگی‌های امنیت در دولت مهدوی چیست؟ مهم‌ترین یافته پژوهش حاضر آن است که؛ دولت مهدوی علاوه بر بهره‌گیری از امدادهای غیبی، به دلیل هماهنگی در اهداف و تلفیق مناسب عوامل سیاسی دخیل در حوزه امنیت و دفاع، باعث هم‌افزایی امنیت در سطح جهانی می‌شود. این مقاله با توجه به آموزه‌های اسلام در قرآن و روایات، هم‌افزایی امنیت و دفاع را با توجه به اهداف دولت‌ها در علوم سیاسی بررسی کرده، ویژگی‌ها و مزیت‌های آن را واکاوی می‌کند؛ تا هم از حیث نظری، مختصات امنیت مهدوی مشخص شود و هم از جنبه عملی، الگویی برای برنامه‌های توسعه دولت‌های اسلامی در دوره غیبت باشد.

واژگان کلیدی: امنیت، دفاع، دولت مهدوی، قرآن، روایات.

* Email: ali_malaki70@yahoo.com

۱. مقدمه

اندیشه فراگیر مهدویت در فرهنگ اسلامی، دارای ابعاد مختلف پژوهشی است. یکی از این ابعاد، موضوع امنیت، در مجموعه مسائل سیاسی و اجتماعی مهدویت است. اولین و اساسی‌ترین نیاز هر فرد و جامعه، تامین امنیت است و امنیت، جزء اهداف اولیه و حیاتی هر کشور، محسوب می‌شود. یعنی؛ با فقدان امنیت، کشورها نمی‌توانند به اهداف خود در اقتصاد و رفاه، نظم و آرامش، آزادی، توسعه فرهنگی و اهداف دیگر دست یابند. واژه امنیت و مشتقات آن، در قرآن کریم، بیش از نهمصد بار استعمال شده‌است. امنیت کامل در حوزه فردی، اجتماعی، ملی و جهانی در دولت حضرت مهدی(عج) فراهم خواهد شد.

چگونه دولت مهدوی، امنیت فراگیر و جهانی را به صورت کامل و گسترده در حوزه فردی، اجتماعی و در ابعاد سیاسی، اقتصادی و فرهنگی فراهم می‌کند و ویژگی‌های امنیت در دولت مهدوی چیست؟ مهم‌ترین یافته پژوهش حاضر آن است که: دولت مهدوی با قطع نظر از امدادهای الهی و غیبی، به دلیل هماهنگی در اهداف و تلفیق عوامل سیاسی دخیل در حوزه امنیت و دفاع، باعث هم‌افزایی امنیت در سطح جهانی می‌شود.

۲. روش پژوهش

این مقاله با روش توصیفی تحلیلی و تحقیق کتابخانه‌ای به صورت تحلیل محتوی، هم‌افزایی امنیت و دفاع در دولت مهدوی به عنوان مدینه فاضله اسلامی را با توجه به اهداف دولت‌ها در علوم سیاسی، بررسی کرده، ویژگی‌ها و مزیت‌های آن را تحلیل می‌کند.

۳. پیشینه پژوهش

موضوع امنیت و دفاع، همواره دغدغه اندیشمندان سیاسی بوده و از یونان باستان تا دنیای مدرن، مورد توجه بوده است. توماس هابز و جان لاک، به نقش دولت در امنیت پرداخته و معتقد بودند؛ مردم باید به خاطر حفظ امنیت خودشان، سلطه دولت را بپذیرند (ر.ک؛ راش، ۱۳۸۷: ۵۷). اندیشمندان مسلمان نیز، همواره به اهمیت موضوع امنیت و دفاع، توجه داشته‌اند. موضوع امنیت و دفاع در حکومت مهدوی، در مقالات و کتاب‌ها، مباحث پراکنده با بیان احادیث معصومین، ذکر شده است. برخی مقالات بر بحث امنیت، تمرکز کرده‌اند که می‌توان به مقاله مصطفی آخوندی با عنوان «امنیت در عصر مهدوی (با تأکید بر چرایی و چگونگی آن)» اشاره کرد که به دلایل وجود امنیت در حکومت مهدوی پرداخته است.

با همه تلاش‌های صورت گرفته، در هیچ‌یک از پژوهش‌های یاد شده به بررسی هم‌افزایی امنیتی دولت مهدوی با رویکرد متون دینی و با توجه به مسائل علوم سیاسی، توجه نشده است و نوآوری مقاله حاضر، در همین زمینه است.

۴. اهمیت پژوهش

ضرورت و اهمیت این بحث در آن است که؛ بررسی هم‌افزایی امنیت و دفاع در دولت مهدوی؛ از حیث نظری، می‌تواند برای پژوهش‌گران و محققان مهدویت مفید باشد و زمینه را برای پژوهش‌های سیاسی مهدویت هموار کند و از حیث عملی، می‌تواند با تصویر الگوی آرمان شهر مهدوی، برای حکومت‌های اسلامی در عصر غیبت، الگو و اسوه باشد. طرح این بحث می‌تواند جامعه اسلامی را برای تحقق جامعه موعود و اسلامی آماده کند.

۵. چارچوب مفهومی و نظری

ابتدا لازم است مفاهیم مورد استفاده در این پژوهش تعریف و تشریح شوند و لذا به تشریح سه مفهوم امنیت، دولت و مهدویت، پرداخته می‌شود.

۵-۱. امنیت^۱

واژه امنیت در لغت به معنای بی‌آسیب و بی‌گزند است؛ در اصطلاح سیاسی و حقوقی، امنیت به حالت فراغت از هرگونه تهدید یا حمله و نیز به آمادگی برای رویارویی با هر تهدید و حمله، گفته می‌شود و به صورت امنیت فردی، اجتماعی، ملی و بین‌المللی به کار برده می‌شود (ر.ک؛ آشوری، ۱۳۸۷: ۳۸). مراد از هم‌افزایی امنیتی آن است که دولت مهدوی با درایت سیاسی اهداف و مقاصد سیاسی را به شکل صحیح ترکیب و با کارگزاران شایسته اجراء می‌کند.

۵-۲. دولت^۲

دولت در زبان فارسی به معانی مختلفی به کار رفته است؛ مانند سلطنت، اقتدار، حکومت، قدرت، قوه مجریه، نظام اداری کشور، نظام سیاسی، سه قوه و... (ر.ک؛ پهلوان، ۱۳۷۹: ۲۲۱). دولت دارای عناصر چهارگانه جمعیت، سرزمین، حکومت و حاکمیت است (ر.ک؛ عالم، ۱۳۸۷: ۱۳۷) و در اصطلاح مجموعه‌ای از افراد و نهادهاست که قوانین فائقه در یک کشور را وضع و با پشتوانه قدرت برتری که دارد، اجرا می‌کند (ر.ک؛ رنی، ۱۳۷۴: ۱۳).

^۱ .security

^۲ .state

۵-۳. مهدویت

مهدویت یعنی منتهی شدن سیر جوامع جهان به سوی جامعه واحد و سعادت عمومی، امنیت و رفاه، تعاون و همکاری، همبستگی همگانی، حکومت حق و عدل جهانی، غلبه حق بر باطل، غلبه جنود الله بر جنود شیطان، نجات مستضعفان و نابودی مستکبران، و خلافت مؤمنان و شایستگان به رهبری حضرت مهدی(عج) است که موعود انبیاء و ادیان و دوازدهمین اوصیاء و خلفاء پیامبر آخرالزمان است (ر.ک؛ صافی گلپایگانی، ۱۳۸۵: ۱۹).

این ایده که دیروز جهان به فردای آن پیوند خواهد خورد، از امور مسلم‌دکترین مهدویت است و مؤید آن آیه شریفه زیر است: ﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾ (انبیاء/ ۱۰۵): و همانا در زبور بعد از ذکر(تورات) نوشتیم که قطعاً بندگان صالح من وارث زمین خواهند شد (ر.ک؛ آل کاشف الغطاء، ۱۴۱۳ ه ق: ۶۸). موعود تحقق بخش ایده‌آل همه انبیاء و اولیاء و مردان مبارز راه حق است» (مطهری، ۱۳۹۲، ج ۲: ۴۳۷-۴۳۸).

۵-۴. تبیین هم‌افزایی امنیتی در دولت مهدوی

هدف این پژوهش، استخراج مسائل علم سیاست و مرتبط با هم‌افزایی امنیت در دولت مهدوی است. سیاست گاهی به دانش تجربی سیاسی اطلاق می‌شود که شامل علم سیاست و جامعه‌شناسی و علوم دیگر که در عرصه تجربی سیاسی فعالیت می‌کنند، می‌شود و گاهی سیاست به معنای عرصه سیاسی است که درباره مجموعه‌ای از دانش‌هایی بحث می‌کند که صحنه سیاست را تحلیل می‌کند، از این رو؛ ضروری است؛ تقسیم‌بندی دانش سیاسی جهت تنقیح موضوع بحث، مورد توجه قرار گیرد. اروین روزنتال در تقسیم‌بندی دانش سیاسی در سال ۱۹۶۲، آن را به سه نوع فلسفه سیاسی، شریعت‌نامه‌نویسی و اندرزنامه‌نویسی تقسیم‌بندی می‌کند (ر.ک؛ osenthal: 1962:3).

دانش سیاسی را می‌توان از حیث روش به سه نوع عقلی، نقلی و تجربی تقسیم کرد. فلسفه سیاسی و کلام سیاسی در روش عقلی، فقه سیاسی در روش نقلی و علومى مانند جامعه‌شناسی سیاسی، علم سیاست و روابط بین‌الملل در روش تجربی جای می‌گیرند. آنچه که در این مقاله مورد توجه است؛ تقسیم‌بندی دانش سیاسی به صورت کاربردی و براساس نیازهای امروز جامعه ایرانی و اسلامی است یعنی دانش سیاسی امروز در این حوزه‌ها به صورت کاربردی در آمده‌است و با تقسیم‌بندی فوق مطابقت می‌کند که شامل امور زیر است: علم سیاست، جامعه‌شناسی سیاسی، روابط بین‌الملل و اندیشه سیاسی که شامل مباحث فلسفه سیاسی، کلام سیاسی، فقه سیاسی و برخی علوم سیاسی دیگر می‌باشد.

بحث امنیت و دفاع، بیشتر به حوزه دولت و جامعه بر می‌گردد و در این بخش به مباحث علم سیاست مرتبط با امنیت، پرداخته می‌شود. شکل‌گیری دولت برای استقرار امنیت است؛ چه علت پیدایش دولت را کوشش برای دست‌یابی به مواد غذایی بدانیم (ر.ک؛ ویل دورانت، ج ۱، ۱۳۷۸: ۱۰) و یا علت آنرا وجود جنگ بین افراد بدانیم (ر.ک؛ عنایت، ۱۳۷۷: ۲۳)، یا از حیث اخلاقی آن را توجیه کنیم (ر.ک؛ وینسنت، ۱۳۷۲: ۳۶) و یا علت آن را قرارداد اجتماعی بدانیم (ر.ک؛ plamenatz 1963: 367)، دولت و امنیت، همراه و همزاد یکدیگرند و هدف آن تأمین امنیت در برابر تهدیدهای داخلی و خارجی است. بر طبق آیات قرآن و روایات معصومین(ع)، امنیت و دفاع، از جهات مختلف در دولت مهدی موعود(ع) تأمین می‌شود. در اینجا برخی از مسائل حوزه علم سیاست که ارتباط بیشتری با کارکردهای امنیتی و دفاعی در دولت مهدوی(عج) دارند، بررسی و تبیین می‌شود.

۵-۴-۱. مفهوم و محتوای سیاست در حکومت مهدوی و ارتباط آن با امنیت‌افزایی

هدف سیاست‌ورزی مهدوی، احیای دین حق و برقراری توحید و مبارزه با ظلم و استعمار است. خداوند در قرآن کریم، یکی از اهداف برقراری حاکمیت دین در دولت مهدوی را تحقق امنیت

معرفی نموده است^۳: «خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده‌اند، وعده داده است که حتماً آنان را در این سرزمین جانشین (خود) قرار دهد، همان‌گونه که کسانی که پیش از آنان بودند جانشین [خود] قرار داد و آن دینی که برای‌شان پسندیده است به سودشان مستقر کند و بیمشان را به ایمنی مبدل گرداند» (نور/ ۵۵).

علاوه طباطبائی (ره) در تفسیر این آیه بیان می‌کند: «این آیه به مؤمنانی که عمل صالح دارند وعده می‌دهد که به زودی زمین را در اختیارشان می‌گذارد، دین‌شان را در زمین متمکن می‌سازد و امنیت را جایگزین ترسی که داشتند می‌کند؛ امنیتی که دیگر از منافقین و کفار بیمی نداشته باشند، خدای را آزادانه عبادت کنند و چیزی را شریک او قرار ندهند» (طباطبائی، ۱۳۷۷، ج ۱۵: ۱۵۱). در اهمیت آن همین بس که خداوند شهری را که دارای امنیت است به عنوان الگو و نمونه، مثال می‌زند که مردم در آن با آسایش زندگی می‌کنند. «ضرب الله مثلاً قرية كانت آمنة مطمئنة يأتيها رزقها رغداً من كل مكان» «مثل آورد شهری را که در آن امنیت کامل حکم فرما بود و اهلس در آسایش و اطمینان زندگی می‌کردند و از هر جانب روزی فراوان به آن‌ها می‌رسید» (نحل/ ۱۱۲).

این آیه شریفه، مهم‌ترین کارکرد حکومت مهدوی را برقراری امنیت فراگیر می‌داند که در سایه آن عبودیت فراهم می‌شود.

امام حسین(ع) می‌فرماید: خداوند به وسیله مهدی، دین حق را بر تمام ادیان ظهور می‌بخشد اگرچه مشرکان آن را نپسندند (ر.ک؛ صدوق، ۱۳۹۵، ج ۱: ۳۱۷).

پیامبر اسلام(ص) می‌فرماید: اگر از عمر این جهان، یک روز بیشتر باقی نمانده باشد خدا آن روز را آن قدر طولانی می‌کند که فرزندان ظهور کنند و زمین را به نور خود روشن سازد و حکومت او شرق و غرب جهان را فرا گیرد (ر.ک؛ صدوق، ۱۳۹۵، ج ۱: ۲۸۰).

^۳. «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا».

با توجه به مفهوم و جایگاه سیاست در آموزه‌های مهدوی، امنیت کامل و دفاع از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و هدف این امنیت، دفاع از جامعه اسلامی به منظور سعادت انسان و برقراری توحید و مبارزه با شرک است و کارکرد آن در عصر غیبت ایجاد امنیت و دفاع برای رسیدن به فضیلت و اخلاق است.

۵-۴-۲. خاستگاه دولت مهدوی و امنیت در جامعه

یکی از مباحث علم سیاست درباره خاستگاه دولت است که دیدگاه‌های مختلفی پیرامون آن بیان شده است (ر.ک؛ عالم، ۱۳۸۷: ۱۶۴) نظریه خاستگاه الهی دولت، نظریه زور، نظریه ژنتیک، نظریه طبیعی ارسطو و نظریه قرارداد اجتماعی. در این موضوع باید دولت مهدوی را دارای خاستگاه الهی دانست. بر این اساس دولت مهدوی آفریده خداست و خداوند آن را مقدر و مستقر می‌کند. فرمان او فرمان خدا و سرپیچی از آن مخالفت با اراده الهی است. ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا ظَلَمُوا إِنَّهُمُ غَافِلُونَ﴾ (قصص/۵) «و ما اراده کردیم که بر مستضعفان زمین منت بگذاریم و آن‌ها را وارث زمین قرار دهیم».

سید محمد حسین طباطبائی در تبیین معنای آیه ﴿وَلَوْ لَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ﴾ (بقره/۲۵۱) «اگر خداوند بعضی از مردم را به وسیله بعضی دیگر دفع نکند، زمین را فساد فرا می‌گیرد» به این نکته اشاره کرده و در این باره می‌گوید: «زندگی اجتماعی ضامن به کمال رساندن انسان‌ها است؛ و این در صورتی ممکن است که در اجتماع تعاون و همکاری و اتحاد برقرار باشد و عوامل مخرب از آن دفع شود. از این جهت؛ دفاع، امری فطری است» (طباطبائی، ۱۳۷۷، ج ۲: ۲۹۳، تفسیر تهرانی، ۱۳۸۹ هـ ق: ۸۳). اگر خاستگاه حکومت را امری الهی بدانیم در این صورت امنیت در زمین از وعده‌های الهی است که در حکومت مهدوی رخ می‌دهد. رسول خدا(ص) در این باره می‌فرماید: پیشوایان پس از من دوازده نفرند که نخستین آنان تو هستی ای علی! و آخرین آنها قائم است. همان که خداوند با دستانش، مشارق و مغارب زمین را فتح خواهد

کرد (ر.ک؛ صدوق، ۱۳۹۵، ج ۱: ۳۹۸). خالق و آفریننده دولت حضرت مهدی(عج)، خداوند است و او اراده کرده است بوسیله این دولت، جامعه اسلامی را در آخرالزمان مستقر ساخته و از مسلمانان در برابر مشرکان و منافقان دفاع نماید و امنیت همه جانبه فراهم کند.

۵-۴-۳. ماهیت و هدف‌های دولت و نقش آن در امنیت

حکومت حضرت مهدی(عج) ماهیت دینی و الهی دارد(ر.ک؛ طباطبائی، ج ۱، ۱۳۸۸: ۴۱۱)، خداوند امنیت را محصول ایمان می‌داند و در باره نقش ایمان در تحقق امنیت، می‌فرماید: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ لَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ هُمُ الْأَمْنُ وَ هُمْ مُهْتَدُونَ» (انعام/ ۸۶) «کسانی که ایمان آوردند و ایمان خویش را به ستم (شرك) نیالودند، امنیت مخصوص آنهاست و هم آنان هدایت یافتگانند».

از آیات و روایات به دست می‌آید که برخی اهداف حکومت مهدوی عبارت است از، برقراری توحید و نفی کفر و شرك (ر.ک؛ قندوزی، ج ۳: ۲۴۰)، پیشرفت اخلاقی و معنوی جامعه، برقراری عدالت در همه ابعاد در سطح جهانی، اداره جهان بر اساس ایمان به خدا و احکام دین(اربلی، ۱۳۸۱ق: ج ۲، ۴۸۳)، مقابله با ظلم و استثمار، رفع تبعیض و نابرابری و در سرانجام تحقق امنیت در پهنه گیتی و دفاع از بشریت در برابر طاغوت (ر.ک؛ ابن طاووس، ۱۳۹۸ق: ۸۳). از رسول خدا(ص) در این زمینه نقل شده: «طوبی لمن أدرك زمانه، وَ بِهِ يُفْرَجُ اللَّهُ عَنِ الْأُمَّةِ» «خوش به حال کسانی که زمان ظهور مهدی را درک کنند خداوند به وسیله مهدی از امت رفع گرفتاری می‌کند» (طوسی، ۱۴۲۵: ۱۸۷) و به وسیله او دروغ‌گویی و روح ستیزه‌جویی و درندگی را از مردم بر طرف می‌کند. «به یمحق الله الکذب، و یذهب الزمان الکلب، و به یخرج ذل الرق من أعناقکم» (همان، ۱۴۲۵: ۱۸۵) و «یمحو الله به البدع کلها و یمیت به الفتن کلها یفتح الله به باب حق و یغلق به کل باب باطل...» (سیدبن طاووس، ۱۳۷۰: ۱۳۳). در این صورت زمینه‌ای برای ناامنی وجود ندارد. امروزه حکومت‌ها با دستگاه پلیسی و نظارت بیرونی، امنیت ایجاد می‌کنند ولی چنانکه از روایات

برمی آید، حضرت مهدی زمینه‌های شکل‌گیری ناامنی را می‌خشکاند و با ایجاد عدالت، مردم هم با رضایت قلبی به تحقق امنیت کمک می‌کنند. در نتیجه امنیت و دفاع از بدیهی‌ترین و مهم‌ترین هدف‌های دولت مهدوی است و تنها با وجود امنیت سایر اهداف دولت تامین می‌شود.

۴-۴-۵. مشارکت مردم در حکومت مهدوی و کارکرد آن در تامین امنیت

در قرآن کریم به رسول خدا(ص) سفارش شده که در امور عمومی و سیاسی مشورت نماید: ﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ﴾ (آل عمران/ ۱۵۹) ای پیامبر با مردم در امور، مشورت کن، پس هر وقت تصمیم جزم‌گرفتی بر خدا توکل کن. با توجه به اینکه پیامبر اسلام(ص) در امور رسالتی نباید با کسی مشورت کند، پس مراد از مشورت؛ مشورت در امور سیاسی است و مشورت در عرف عقلاء، یعنی؛ رأی اکثریت، تنفیذ شود (ر.ک؛ معرفت، ۱۳۷۷: ۹۶). همچنین قرآن کریم درباره مؤمنان می‌فرماید: ﴿وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ﴾ (شوری/ ۳۸) کارهای خود را با مشورت یکدیگر انجام می‌دهند. در این آیه کلمه امر، اسم جنس است و به ضمیر جمع اضافه شده است. یعنی در همه امور عمومی و اجتماعی مشورت می‌کنند.

در اندیشه سیاسی مهدویت، ائمه جانشینان پیامبر(ص) هستند و امام دوازدهم(عج) نقش هدایت‌کننده جهانیان به سوی دین را دارد (ر.ک؛ حلی، ۱۴۱۷ه ق: ۴۹۱). حضرت مهدی از جانب خدا مبعوث می‌شود و دارای عصمت است و او ریاست جامعه را بر عهده دارد (ر.ک؛ آل کاشف الغطاء، ۱۴۱۳ه ق: ۶۸)، اما این بدان معنا نیست که مردم در حکومت آن حضرت مشارکت نداشته باشند.

درباره نقش مردم در حکومت مهدوی دو نوع بحث وجود دارد. بحث نخست؛ اعطای حقانیت از سوی رضایت و قرارداد مردمی، است که در نظامهای دموکراتیک، بر اساس نظریه قرارداد اجتماعی، مردم اعطاکننده حق، به حکومت هستند، در اندیشه امامت، براساس آموزه‌های قرآن کریم و روایات معصومین(ع) حق حکومت و خلافت روی زمین، امری الهی است (ر.ک؛

طباطبائی، ج ۱، ۱۳۸۸: ۴۱۱) و رضایت عمومی در حقانیت حکومت مهدوی، نقشی ندارد. بحث دوم درباره نقش مردم در مقبولیت و تحقق حکومت و نیز فرایندهای آن است که این نقش، در اندیشه مهدویت نیز وجود دارد و مباحث ذیل، ناظر به این امر می‌باشد.

مردم در همه مراحل قبل و بعد از ظهور امام، در فرآیندهای سیاسی، نقش مهمی دارند. تحقق حکومت امام عصر(عج) نیاز به پرورش نیروهای مردمی و کارآمد دارد. در روایات فراوان آمده‌است؛ آن حضرت ظهور نمی‌کنند، مگر آنکه تعداد یارانش به ۱۰ هزار نفر برسد (ر.ک؛ مجلسی، ۱۳۵۹، ج ۵۲: ۳۰۷). پس در این روایات، حداقل یاران امام هنگام ظهور را ۱۰ هزار نفر بیان می‌کند، اما اینکه در روایات دیگر تعداد یاران امام را ۳۱۳ نفر بر می‌شمارد (ر.ک؛ مجلسی، ۱۳۵۹، ج ۵۲: ۳۰۸)، احتمالاً به تعبیر امام علی(ع) و امام صادق(ع) پرچمداران ایشان در شهرها، هستند. یکی از موارد مهم هم‌افزایی امنیت به نقش متعهدانه مردم بر می‌گردد که مزیت حکومت مهدوی را نسبت به حکومت‌های مدرن متمایز می‌سازد.

۵-۴-۵. نظارت بر کارگزاران حکومتی و کارکرد امنیت‌افزایی

حکومت مهدوی بر اساس آموزه‌های قرآن کریم، هم نظارت درونی و هم نظارت بیرونی بر کارگزاران حکومتی را مدنظر دارد. نظارت درونی بر اساس وظیفه دینی و رعایت تقوای الهی است که قرآن کریم به شکل مطلق به مردم دستور می‌دهد که از رسول خدا و اولوالامر اطاعت کنند (قرآن، نساء: ۵۹). و از مخالفت کردن با دستورات پیامبر (ص) نهی می‌کند (مانده/ ۹۲)، و در آیات دیگری، ضمانت اجرای مخالفت حاکمیت ولایت را بطلان عمل می‌داند. سید محمد حسین طباطبائی در تفسیر آیه ۵۹ سوره نساء اذعان می‌کند؛ که الزام به اطاعت مطلق، زمانی معنی خواهد داشت که رسول خدا معصوم باشد. (ر.ک؛ طباطبائی، ۱۴۱۷ ق: ۳۸۹). ﴿إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ﴾: قطعاً خداوند به آنچه انجام می‌دهند احاطه دارد» (آل عمران/ ۱۲۰). ﴿وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ﴾: و ما به انسان از رگ گردن نزدیک‌تریم!» (ق/ ۱۶). طباطبائی در تفسیر این آیه آورده‌است:

«خداوند انسان را خلق کرد و همواره تا هستی او باقی است، از خاطرات قلبی او آگاه است، و نیز همواره از رگ قلبش به او نزدیک‌تر. پس آیه‌ی مورد بحث در سیاقی قرار دارد که می‌فهماند خدای تعالی قادر به خلقت انسان و عالم به وضع اوست، حال یا بدون واسطه یا با وساطت فرشتگان حفیظ و نویسنده (ر.ک؛ طباطبائی، ۱۴۱۷ق، ج ۱۸: ۵۱۸). از دیدگاه قرآن کریم نظارت بیرونی بر کارگزاران حکومتی، نوعی حق در نظر گرفته شده است. ﴿فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ﴾: به یقین، [هم] از کسانی که پیامبران به سوی آن‌ها فرستاده شدند سؤال خواهیم کرد؛ [و هم] از پیامبران سؤال می‌کنیم» (اعراف/ ۶)، بر اصل پاسخگویی حاکمان تأکید دارد.

نظارت بر کارگزاران حکومتی در حکومت پیامبر اسلام (ص) و ائمه معصومین (ع) در دورانی که تصدی حکومت را داشتند معمولاً وجود داشته و نظارت بر کارگزاران در حکومت مهدوی نیز به دو صورت خواهد بود:

الف. نظارت درونی: در این نوع نظارت، کارگزاران حکومتی باید دارای فضایل اخلاقی و به دور از رذایل اخلاقی باشند. فضایی چون تقوی، امانت‌داری، رازداری، عدالت، تخصص و کارآیی که باعث می‌شود کارگزاران حکومتی وظایف خود را به خوبی انجام دهند و در پیشگاه الهی سربلند باشند.

ب. نظارت بیرونی: در این نوع نظارت، کارگزاران حکومتی با شیوه امر به معروف، مشورت و اصل النصیحة لائمة المسلمین، مورد ارزیابی و نظارت مردم قرار می‌گیرند. وجود چنین نظارت‌هایی زمینه امنیت و دفاع جامعه اسلامی را به صورت کامل فراهم می‌کند. بر خلاف نظارت در دولت‌های مدرن که صرفاً نظارت بیرونی بر حسن انجام وظایف است در حکومت امام عصر (عج) نظارت بر کارگزاران وظیفه شرعی و دینی محسوب می‌شود. تامین امنیت و دفاع در چارچوب نظریه ولایت فقیه و ملهم از حکومت مهدوی نیز، باید مبتنی بر نظارت درونی و بیرونی کارگزاران باشد.

۵-۴-۶. افکار عمومی، تبلیغات و نقش آن در امنیت‌افزایی در جامعه مهدوی

در آموزه‌های قرآن کریم بر تربیت انسان‌ها تأکید شده است تا همراه و مطیع پیامبر در حکومت باشند و بدون تردید این نحوه نگاه تربیتی در حکومت مهدوی نیز در تأمین امنیت جاری است. در آیات متعدد به تربیت شهروندان متعهد اشاره شده است: ﴿إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا عَمَلَكُمْ﴾ (شعراء/ ۱۰۸-۱۰۷) «من برای شما پیامبری امین هستم، پس تقوای الهی پیشه دارید و مرا اطاعت کنید.» و یا آنکه: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ (توبه/ ۱۲۸) «به یقین رسولی از خود شما به سویتان آمد که رنج‌های شما بر او سخت است و اصرار بر هدایت شما دارد و نسبت به مؤمنان رئوف و مهربان است.» الگویی توسعه اسلامی در دولت مهدوی بر اساس تلاش برای تربیت نیروهای متعهد و دلسوز است و در بیعت امام عصر با یارانش بر نکاتی اخلاقی که زمینه شکل‌گیری افکار عمومی فعال است تأکید شده است (ر.ک؛ صافی، ۱۴۱۹ هـ: ۶۶۹).

همگامی افکار عمومی با امام زمان (ع) يك وظیفه و مسئولیت الهی است تا در پهنه گیتی افراد در احیای شعائر دینی و جلوگیری از ظلم و فساد مشارکت کرده، دفاع و امنیت دسته‌جمعی را فراهم آورند. با توجه به پیشرفت علم در دوره ظهور، آگاهی مردم در امور سیاسی و اجتماعی زیاد می‌شود و زمینه شکل‌گیری افکار عمومی کارآمد و تأمین امنیت اجتماعی فراهم می‌شود.

۵-۴-۷. دولت رفاه؛ کارویژه تأمین رفاه و ارتباط آن با امنیت و دفاع

یکی از وظایف همه دولت‌ها تأمین رفاه و توسعه اقتصادی است و پیشرفت اقتصادی پیامدهای دفاعی و امنیتی هم دارد. یعنی هر دولتی که به رفاه اقتصادی مردم توجه بیشتری نماید و قدرت اقتصادی خود را گسترش دهد؛ هم موجب رضایت مردم می‌شود و هم امنیت و دفاع کشور را در برابر روابط بین‌الملل توسعه می‌بخشد.

قرآن کریم زمینه‌ها و عوامل نوسازی و توسعه و همچنین عمران و آبادانی بیان شده است. قرآن، اصول و معیارهایی را برای توسعه اقتصادی بیان کرده است که نسبت به طرح‌های توسعه امروزی برتری‌ها و مزیت‌هایی دارد. در قرآن کریم آفرینش همه چیز برای انسان قلمداد شده است و بر اساس خلیفه الهی همه آفریده‌های خداوند در اختیار او نهاده شده است. ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا﴾ (بقره/ ۲۹). «او خدایی است که همه آنچه در زمین است برای شما (انسان) خلق کرده است».

نگارنده تفسیر مجمع البیان می‌گوید؛ معنای آیه آن است که زمین و آنچه در آن است به عنوان نعمت‌های خداوند متعال برای انسان آفریده شده است که یا نعمت دینی برای راهنمایی و معرفت انسان و یا نعمت دنیوی برای تمتع و بهره‌برداری مادی انسان است (ر.ک؛ طبرسی، ۱۳۵۵:ق: ۷۱). سید قطب در تفسیر این آیه می‌گوید واژه «لکم» در این جا اشاره به آن دارد که خدا انسان را برای کار بزرگی آفریده است. خدا او را آفریده تا جانشین و مالک در زمین، فاعل توانا و موجود برتر در این میراث گسترده باشد (ر.ک؛ رشید رضا، بی‌تا، ج ۱: ۲۴۷). ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ ذُلُولًا فَأَمْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ﴾ (ملک/ ۱۵) «او خدایی است که زمین را برای شما رام قرار داد. پس بر پشت آن حرکت کنید و از روزی آن بخورید و بازگشت به سوی اوست.» زمخشری در تفسیر کشاف می‌گوید: راه رفتن بر مناكب زمین، مثالی از جهت نهایت رام بودن زمین برای انسان است (زمخشری، بی‌تا، ج ۴: ۵۸۰). ذلول به معنای رام جامع‌ترین تعبیری است که درباره زمین ممکن است بیان شود چرا که زمین دارای حرکات متعدد و سریعی است اما چنان به نظر می‌رسد که ساکن است (ر.ک؛ زمخشری، بی‌تا، ج ۴: ۵۸۰).

در آموزه‌های مهدویت رفاه و توسعه اقتصادی در حکومت امام عصر به صورت گسترده بیان شده که در امنیت‌افزایی حکومت مهدوی تاثیر فراوانی دارد. امیرالمؤمنین علی(ع) درباره نعمت‌های خداوند در دوران ظهور امام عصر می‌فرماید: به درستی که اگر قائم ما قیام کند به واسطه ولایت و عدالت او، آسمان آنچه که باید بارد می‌بارد و زمین نیز روئیدنی‌های خود را می‌رویاند

(ر.ک؛ مجلسی، ۱۴۰۴هـ، ج ۱۰: ۱۰۴). اجرای عدالت، بدون تشکیل حکومت، ممکن نیست (ر.ک؛ قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۹: ۴۸۸).

همچنین از پیامبر اسلام(ص) نقل شده است: مردی از اهل بیت من خروج خواهد نمود و به سنت من عمل خواهد کرد و خداوند برای او از آسمان، برکاتش را فرو می‌فرستد و زمین برکاتش را خارج می‌سازد (ر.ک؛ همان، ج ۵۱: ۸۲). و در حدیثی دیگر رسول خدا(ص) می‌فرماید: زمین گنجینه‌هایش را برای او خارج می‌سازد، روزی حال و سرمایه‌اشما را بین مردم پخش می‌کند (ر.ک؛ همان، ج ۵۲: ۳۵۱). در نتیجه رفاه اقتصادی و پیشرفت اقتصادی، رضایت عمومی و در نتیجه امنیت عمومی فراهم می‌گردد. از این کارکرد سیاسی حکومت مهدوی می‌توان در جهت امنیت‌افزایی حکومت اسلامی در عصر غیبت بهره گرفت.

۵-۴-۸. احزاب سیاسی، نهادهای اجتماعی و امنیت مهدوی

احزاب سیاسی و نهادهای مدنی در جوامع مدرن و متجدد، به دلایل متعدد نظیر تضاد طبقاتی، انتخابات و توسعه سیاسی شکل می‌گیرد تا به تربیت رهبران سیاسی، آموزش سیاسی شهروندان، مشارکت در قدرت و حفظ و حراست حقوق مردم در برابر قدرت دولتی و کارکردهای گوناگون دیگر بپردازد. احزاب و نهادها در حکومت مهدوی چه نقشی دارند؟

در مدینه فاضله مهدوی به نظر می‌رسد که چنین زمینه‌هایی برای شکل‌گیری نهادهای اجتماعی در برابر دولت وجود نداشته باشد؛ زیرا هدف از تأسیس، دولت هدایت جامعه غیر فاضله به سوی جامعه اسلامی است و در قرآن کریم از حزب الله نام برده شده است که جامعه را به سوی کرامات اخلاقی و قرب الهی پیش می‌برد. در حکومت مهدوی زمینه‌ای برای تضاد طبقاتی و شکاف‌های اجتماعی وجود ندارد. معمولاً شکاف‌های اجتماعی مانند شکاف‌های ایدئولوژیک، شهر و روستا، سنت و مدرن، شکاف‌های تاریخی، قومی، نژادی، زبانی، مذهبی و سایر شکاف‌های طبقاتی باعث پیدایش احزاب گوناگون می‌شود (ر.ک؛ بشیریه، ۱۳۷۴: ۹۵-۱۲۶) و اگر رقابتی در بین افراد و

نیروهای اجتماعی باشد رقابت در تقرب به خدا و تعاون اجتماعی، دعوت به خیر و نظایر آن خواهد بود. در نتیجه رقابت برسر کسب قدرت و ثروت نیست و در آن صورت امنیت کامل در جامعه برقرار می‌شود. در این مورد به چند روایت درباره از بین رفتن زمینه‌های اختلاف در جامعه اشاره می‌کنیم: پیامبر اسلام (ص) درباره حضرت مهدی (عج) می‌فرماید: زمین را که از ستم پر شده است، از عدل سرشار می‌کند به گونه‌ای که اهل آسمان و زمین و پرندگان آسمان هم به خلافت او رضایت می‌دهند (ر.ک؛ مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۵۱: ۸۱). امام باقر (ع) نیز بیانی شبیه آن را فرموده‌اند (ر.ک؛ همان/ ۳۵۱).

وجود نهادهای اجتماعی در دولت مهدوی برای اهداف معنوی، دعوت به خیر و اهداف خیرخواهانه انسانی متصور و ممکن است، و شکاف‌های اقتصادی و اجتماعی از بین می‌رود و زمینه‌ای برای نزاع طبقاتی و اجتماعی وجود ندارد؛ از این رو امنیت هم افزا شکل می‌گیرد.

۵-۴-۹. جایگاه رهبری و کارکردهای آن در امنیت جامعه

امامت مقامی است که دارنده آن علاوه بر هدایت ظاهری، قادر است از طریق هدایت باطنی و روحی و به صورت غیر مستقیم، افراد مستعد را به کمال مطلوب برساند. علامه طباطبائی (ره) با تأکید بر این مطلب در این زمینه می‌گوید: «هدایت امام در قرآن همه جا مقید به امر الهی است (بهدون بامرنا) یعنی امام هدایت کننده‌ای است با امری ملکوتی که در اختیار دارد هدایت می‌کند. پس امامت از نظر باطن یک نحوه ولایتی است که امام در اعمال مردم دارد. هدایت امام یعنی دست خلق را گرفتن و به راه حق رساندن، قرآن کریم هدایت به امر خدا را ایجاد هدایت دانسته- است» (طباطبائی، ۱۳۸۸، ج ۱: ۲۷۲).

این موضوع در بحث مهدویت، به نقش هدایت‌گرانه خداوند از طریق نبوت و امامت و ادامه آن ولایت امام مهدی (عج) در عصر غیبت است که ایشان خود را به خورشید پشت ابر تشبیه کرده‌اند (ر.ک؛ مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۵۲: ۹۲). و جامعه اسلامی هیچ‌گاه خالی از حجت نیست.

در اندیشه مهدویت، امامت نوعی لطف از طرف خداوند است و هدایت دینی پشتوانه‌ای برای عقول بشری است. وجود امام معصوم که منصوب از طرف خداوند است، همواره چتر امنیتی و دفاعی قوی برای جامعه اسلامی فراهم می‌کند و مردم احساس می‌کنند دست غیبی از آن‌ها در برابر تهاجمات دشمنان اسلام حمایت می‌کند. از آن روست که در حدیث نبوی داریم هر کس که بمیرد و امام زمان خود را نشناسد به مرگ جاهلیت از دنیا رفته است (ر.ک؛ نعمانی، ۱۳۹۷هـ: ۱۲۹). شرایط اجتماعی رهبری امام عصر، در شرایط بحرانی است که جامعه می‌خواهد با رهبر دارای صفات ویژه، هویت یابد. در روایت مهدویت، در زمان ظهور بحران‌های متعدد مانند ترس، بیماری، فتنه، فساد و نظایر آن، رخ می‌دهد و حکومت‌های مختلف، ماهیت خود را آشکار می‌سازند و آمادگی جهانی برای ظهور رهبر منجی بوجود می‌آید (ر.ک؛ مجلسی، ۱۴۰۴هـ.ق، ج ۵۲: ۱۱۳، ۲۰۷، ۲۲۹ و ۲۳۵، صدوق، ۱۳۹۵هـ.ق: ۴۳۴). مهدی(عج) با شکوه ایزدی و شخصیت الهی خویش، در بین مردم جذبه فراوانی ایجاد می‌کند. امام شخصیتی برتر است و با شخصیت والای خود، انقلابی بزرگ در تاروپود اجتماع ایجاد می‌کند و عواطف و احساسات مردم را برمی‌انگیزد و وجود چنین رهبری الهی، موجبات هم‌افزایی امنیتی را بوجود می‌آورد.

۵-۴-۱۰. مشروعیت حکومت مهدوی و امنیت‌افزایی

در منابع و متون مهدویت، با توجه به مباحث فلسفه، کلام و فقه سیاسی، منشأ مشروعیت خداوند متعال است یعنی؛ مشروعیت، قانونی- الهی است (ر.ک؛ امام خمینی، ۱۳۷۸، ج ۱۰: ۳۵۳). حاکمیت منحصر در خداوند است (شوری/ ۴۹) و مشروعیت قدرت سیاسی (الزام سیاسی) در انحصار ولایت تشریحی او است (انعام/ ۵۷). از این جهت، مشروعیت حکومت مهدوی، ناشی از نصب خاص از طرف خداوند است. اعمال قدرت سیاسی، به جهت ذات توحید ربوبی: موجه، حقانی و الزام آور است؛ چرا که در نظام تکوین و تشریح، هیچ منشأ و مبدایی در عرض خداوند نیست (انعام/ ۵۷). حاکمیت، بالذات، از آن اوست و حکومت‌های دیگر، جنبه

عَرَضِي، جعلی و اعتباری می‌یابند. خداوند در سوره‌ی نور آیه ۵۵ وعده داده‌است که؛ مؤمنان را حاکم بر زمین قرار می‌دهد تا دین او را در زمین اجراء کنند و در سایه این نصب الهی حضرت مهدی(عج) امنیتی به وجود می‌آید که خداوند را عبادت می‌کنند. درباره نصب خاص امام عصر، روایات متعددی وجود دارد که به یکی از آنها اشاره می‌شود: پیامبر اکرم(ص) می‌فرماید: پیشوایان پس از من دوازده نفرند؛ نخستین آنان تو هستی ای علی و واپسین آنان قائم است؛ همان که خداوند با دستاورد مشارق و مغارب زمین را فتح خواهد کرد (ر.ک؛ صدوق، ۱۳۹۵هـ. ق، ج ۱: ۳۹۸).

شیعه بر این باور است که با تشکیل حکومت جهانی حضرت مهدی که منصوب از سوی خداوند است، پذیرش عمومی مردمی را به همراه دارد و امنیت گسترده جهانی برقرار می‌شود. جهان وطنی از آرزوهای انسان بوده و مطابق با فطرت است و مراد از آن نوع انسان است (ر.ک؛ طبرسی، ۱۴۲۷، ج ۷: ۶۲). امام مهدی(عج) هم می‌فرماید: «به درستی که من مایه امان اهل زمین هستم. همچنان که ستارگان مایه امنیت اهل آسمان هستند (ر.ک؛ مجلسی، ۱۴۰۴هـ. ق، ج ۷۸: ۳۸۰). اگر حکومت اسلامی در دوره غیبت احکام و برنامه‌های دین اسلام را اجرا کند می‌تواند از این طریق امنیت بیشتری کسب نماید.

۵-۴-۱۱. بحث سرزمین و دولت مهدوی؛ اهداف امنیتی در گستره سرزمینی

دولت باید دارای سرزمین باشد و امروزه این يك عقیده همگانی است. از خصوصیات دولت مدرن نیز، داشتن سرزمین است و حاکمیت، بر محدوده آن انجام می‌شود. درباره اندازه سرزمین هیچ قاعده خاصی وجود ندارد (ر.ک؛ عالم، ۱۳۸۷: ۱۴۱). سرزمین دولت شامل خاک، آب و فضا است. امروز قلمرو خاکی دولت‌ها را مرزهای طبیعی یا قراردادی مشخص می‌کند.

بحث سرزمین در دولت مهدوی چگونه است و ارتباط آن با امنیت چیست؟ آنچه از روایات مهدویت برداشت می‌شود آن است که حکومت حضرت مهدی بر شرق و غرب جهان حاکمیت دارد. حکومت جهانی به این اشاره دارد که همه افراد و ملت‌ها تحت يك اقتدار سیاسی مشترك اداره

شوند. این حکومت می‌تواند از طریق خشونت و یا از طریق داوطلبانه و صلح به وجود آید. این حکومت واحد جهانی در بین فلاسفه و ادیان نظیر یهود، مسیحیت و اسلام ریشه دارد. یهود ادعای حکومت جهانی و مسیحیت ادعای بازگشت مسیح دارند. اما در اسلام رسالت پیامبر جهانی بوده و آیه قرآن می‌فرماید: ﴿إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ﴾ (انبیاء/ ۹۲) که تحقق آن در دوران حکومت ولی عصر است و مسلمانان باید در دوران غیبت هم زمینه‌های آن را فراهم کنند. در اندیشه مهدویت جهان وطنی از آرزوهای انسان بوده و مطابق با فطرت است و اسلام دارای ایدئولوژی انسانی صرف نظر از نژاد، زبان، جغرافیا و رنگ پوست است. «يَمَلَأُ بِهِ الْأَرْضَ عَدْلًا وَ قِسْطًا كَمَا مُلِيَ تَ ظَلَمًا وَ جَوْرًا»: «خداوند به وسیله او زمین را پر از عدل و داد می‌کند همان گونه که از ظلم و جور پر شده است» (مجلسی، پیشین، ج ۵۱: ۸۲).

در روایتی از امام باقر(ع) نقل شده است: «گوئیا من یاران قائم را می‌بینم که بر شرق و غرب جهان احاطه یافته‌اند و همه چیز تحت فرمان آنان است.» (مجلسی، ۱۴۰۴ ه.ق، ج ۵۲: ۳۲۷). و در روایتی از رسول خدا(ص) می‌خوانیم: «خداوند به وسیله قائم، مشرق‌ها و مغرب‌های زمین را فتح خواهد کرد.» (صدوق، ۱۳۹۵ ه.ق، ج ۱: ۳۹۸).

از دیدگاه شیعه با تشکیل حکومت جهانی، اسلام به عنوان دین حق و دارای شریعت جامع با پذیرش عمومی جهانیان همراه خواهد شد و سرزمین دولت حضرت مهدی، کل جهان و بلکه کل کرات را در بر می‌گیرد و امنیت و صلح جهانی در همه جا تأمین خواهد شد و این امنیت شامل امنیت فردی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی خواهد بود (ر.ک؛ مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۱۴: ۵۳۱). لگویی برقراری امنیت در کل جهان در عصر ظهور، الهام‌بخش مسلمانان در برقراری امنیت جهانی در عصر غیبت خواهد بود.

۵-۴-۱۲. دولت مهدوی و ناسیونالیسم

ناسیونالیسم ایدئولوژی‌بی است که دولت ملی را عالی‌ترین شکل سیاسی می‌داند و ناسیونالیسم در روند تاریخی خود، حس همبستگی و یگانگی ملی بر اساس دین، ادبیات، سنت‌های تاریخی، نماها به وجود آورد و در برابر تاخت و تاز بیگانگان شکل گرفت (ر.ک؛ آشوری، ۱۳۸۷: ۳۱۹). با توجه به ایده حکومت جهانی در اندیشه مهدویت، طبیعی است که اندیشه ناسیونالیسم در حکومت جهانی رنگ می‌بازد و مرزها فرو می‌پاشد. اگر در عصر غیبت مرزهای کشور اعتبار دارد از طریق قرارداد است ولی در حکومت جهانی همه نقاط جهان تحت حکومت قائم (عج) خواهد بود.

مهدویت اسلامی بر اساس فطرت انسان، هویتی الهی دارد و به اشتراک انسان‌ها در فطرت الهی تکیه می‌کند و هر گونه تعلقات جغرافیایی، زبانی، قومی، نژادی و تاریخی را اصیل نمی‌داند. بدین جهت جنبه جهانی و جهان شمول دارد. در این صورت، این ناسیونالیسم افراد و جوامع را از هویت اصیل دور می‌کند.

ترویج فرهنگ ناسیونالیستی در عصر غیبت هم باعث جدایی مسلمانان از هم شده و در نتیجه امنیت آنان را مخدوش می‌کند و در برابر قدرت‌های جهانی ضعیف خواهند شد. آن گونه که یکی از روش‌های استعمار تجزیه کشورهای اسلامی از طریق ترویج تفکر ناسیونالیسم است. اما در دولت مهدوی که الگوی مسلمانان است، گستره حکومت جهانی محدود به مرزهای ملی نبوده و دغدغه همه انسان‌ها را خواهد داشت.

۵-۴-۱۳. اهداف دولت مهدوی و امنیت

یکی از مباحث علم سیاست، بحث اهداف دولت است. یعنی هدف از سیاست و حکومت بر جامعه چیست؟ در دولت‌های مدرن اهدافی مانند امنیت، رفاه و آزادی از وظایف دولت است

و هر دولتی بتواند به این اهداف دسترسی یابد، مشروعیت کارآمدی بیشتری پیدا می‌کند، بحث در اهداف دولت مهدوی می‌تواند برای امنیت حکومت در عصر غیبت هم مفید باشد.

اهداف دولت در مدرنیته غرب بر اساس اومانیسیم و انسان‌محوری، سکولاریسم و جدایی دین و دولت و توجه به دنیا و مادیات می‌باشد و دولت در مسایل فرهنگی، سیاست بی‌طرفی (neutrality) را دنبال می‌کند اما در اندیشه مهدویت، هدف حکومت، پیشرفت اقتصادی، سیاسی، اجتماعی در کنار معنویت، فضایل اخلاقی و قرب الهی معنا می‌یابد. حکومت حضرت مهدی(عج)، سکولار نبوده، بلکه مهم‌ترین هدف آن احیاء توحید و دعوت به اسلام است. پیامبر اسلام(ص) در حدیثی می‌فرماید: «قائم در آخرالزمان، قیام به اسلام می‌نماید. همچنان که من در آغاز اسلام قیام به آن نمودم» (مجلسی، پیشین، ج ۵۱: ۷۸).

از بررسی آیات و روایات درباره دولت واحد جهانی حضرت مهدی، اهداف زیر به دست می‌آید؛ دعوت به توحید، رشد فضایل اخلاقی جامعه، برقراری عدل و قسط، اجراء احکام اسلام و قرآن، اجرای صلح و امنیت جهانی، مقابله با مفسدان و ظالمان، از بین بردن فقر و تبعیض، رشد علوم و فنون، گسترش رفاه و توسعه اقتصادی، که مجموعه این اهداف، راه رشد انسان به سوی قرب الهی را هموار می‌کند.

یکی از اهداف مهم و حیاتی که حکومت مهدوی تحقق می‌بخشد، امنیت کامل در پهنه گیتی است و امنیت در هر حال حتی در دوره کنونی، زیربنای سایر اهداف حکومت است و نمی‌توان آن را نادیده گرفت.

۵-۴-۱۴. دولت مهدوی و امنیت‌افزایی در ترویج فضیلت‌گرایی و اخلاق

دولت‌های مدرن امروزی در امور اخلاقی و ترویج فضایل اخلاقی دخالت نمی‌کنند و آن را به حوزه خصوصی افراد ارجاع می‌دهند. جامعه، در صورتی مشکل امنیتی نخواهد داشت که از درون هم، تربیت یافته باشد و صرفاً با قوانین دولتی، خود را با جامعه هماهنگ نکند. در اندیشه اسلامی

و اندیشه مهدویت و در سیره پیامبر و امامان معصوم: از وظایف حکومت آن بوده است که به تربیت روحی و اخلاقی افراد همت بیشتری داشتند تا فرد، در نهان و در تنهایی خویش امنیت خود و جامعه را نادیده نگیرد. در روایات مهدویت، به جوانب درونی و اخلاقی توجه خاص شده است. امیرالمؤمنین علی (ع) می فرماید: حضرت قائم در هنگام بیعت مردم با او، با شروطی از آن‌ها بیعت می گیرد که؛ مسلمانی را دشنام ندهند، حریمی را هتک نکنند، به خانه‌ای هجوم نبرند، کسی را به ناحق زنند (ر.ک؛ صافی، پیشین، ج ۱: ۴۶۹).

۵-۴-۱۵. چگونگی ارتباط دولت (امام) با جامعه، رشد و توسعه علوم در زمان امام (عج)

ارتباط دولت با جامعه در همه جوامع امری ضروری و لازم است؛ زیرا دولت بر یک جمعیتی، اعمال حاکمیت دارد و باید بتواند از طرق مختلف با آنان، ارتباط برقرار کند. جامعه هم باید برای رسیدن به پیشرفت‌های مادی و معنوی، با دولت مرتبط باشد. ارتباطات در دولت‌های مدرن از طریق احزاب و گروه‌های سیاسی، جامعه مدنی، حوزه عمومی و به طور کلی نهادهای مدنی انجام می‌شود. هرچه این ارتباطات گسترده‌تر باشد، مشکل امنیتی و دفاعی جامعه کمتر است و پیوند دولت و مردم را بیشتر می‌کند. اما در بسیاری از جوامع مدرن، نهادهای مدنی از خواسته‌های مردم نمایندگی نمی‌کنند. در حکومت جهانی امام عصر، ارتباطات بسیار گسترده و در ضمن امنیت هم بیشتر است و می‌تواند الگویی برای دوران غیبت باشد.

پیشرفت علوم و فنون در عصر غیبت باعث به وجود آمدن وسایل ارتباطی مدرن‌تری می‌شود. از روایات معصومین (ع) برمی‌آید که وسایل ارتباط جمعی و ابزارهای ارتباطی گسترش می‌یابد که در افزایش امنیت و دفاع هم اثر می‌گذارد. برخی از آن‌ها در سایه گسترش علوم است که در زمان ظهور امام رخ می‌دهد و برخی هم شاید در سایه معجزه و یا کرامت باشد. در روایتی از امام صادق (ع) به پیشرفت علوم و فنون در عصر ظهور اشاره شده است (ر.ک؛ مجلسی، پیشین، ج ۵۲:

۳۳۶) و از آن امام درباره ارتباطات دوره ظهور فرموده‌اند: «چون قائم ما قیام کند، خداوند گوش و چشم شیعیان ما را چنان تقویت می‌کند که بین آنها و امام پیکی وجود نداشته باشد به گونه‌ای که وقتی امام با آنها سخن می‌گوید آنان می‌شنوند و او را می‌بینند و امام در جایگاه خود قرار دارد.» (مجلسی، پیشین، ج ۵۲: ۲۳۶). و مضمون این حدیث در روایات متعدد از امامان دیگر وارد شده است (ر.ک؛ صدوق، پیشین: ۵۶۵).

ممکن است چنین ارتباطات گسترده، از طریق پیشرفت علوم و تکنولوژی هم وجود داشته باشد کما این که امروز از طریق ماهواره و سایر وسایل ارتباطی هم، کل جهان قابل دسترسی است، در هر صورت نشانگر امنیت گسترده در زمان حضور امام زمان (عج) است که کل جهان را در اختیار خود دارد.

۵-۴-۱۶. اجرای عدالت زمینه تحقق امنیت فراگیر

اجرای عدالت در عصر ظهور و غیبت، زمینه تحقق امنیت واقعی خواهد شد. در اندیشه مهدویت عدالت، امری ذاتی و نفس‌الامری است و به رضایت افراد بستگی ندارد. در نتیجه عدالت خارج از خواست افراد وجود دارد و عدالت فطری است و منشأ الهی دارد.

عدالت مهدوی دارای ویژگی‌هایی است که با عدالت در لیبرالیسم تفاوت جوهری دارد: الف. عدالت امری ذاتی و نفس‌الامری است و به جعل و قرارداد نیست (ر.ک؛ مطهری، ۱۳۶۱: ۴۵-۴۳).

ب. عدالت مهدوی جهان‌شمول است. یعنی از حیث جغرافیایی، کل جهان را در بر می‌گیرد (ر.ک؛ کلینی، ۱۳۶۵، ج ۱: ۴۳۲).

ج. جامعیت عدالت مهدوی از حیث دامنه، سطوح و ابعاد آن که شامل عدالت سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و قضایی می‌شود.

در جامعه‌ای که عدالت به طور کامل اجراء شود، زمینه‌ای برای شورش و ناامنی وجود ندارد و در جامعه، امنیت و دفاع، نهادینه می‌شود.

۵-۴-۱۷. کارگزاران و نخبگان سیاسی و امنیت

کارگزاران و نخبگان حکومت‌ها؛ چه در عصر حضور و یا غیبت، اگر متعهد و کارآمد باشند، جامعه از حیث امنیت و دفاع جامعه دچار مشکلی نمی‌شود. در روایتی از امام علی (ع) خصوصیات کارگزاران دولت حضرت مهدی آمده‌است که می‌تواند برای دوران غیبت هم الگو و اسوه باشد.

«قائم از اصحابش بیعت می‌گیرد که دزدی و زنا نکنند، به کسی دشنام ندهند، خون حرامی را نریزند، آبروی افراد را محترم شمرند، به خانه کسی حمله نکنند و... (ر.ک؛ صافی، پیشین: ۴۶۹). برخی از صفاتی که درباره یاران امام عصر ذکر شده و در روایات دیگر هم آمده‌است، گواه روشنی بر توجه حکومت مهدوی به استخدام نخبگان و کارگزاران شایسته برای ایجاد عدالت کامل بر روی زمین است و برای دولت‌های اسلامی در دوران غیبت در استخدام کارگزاران متخصص و متعهد در تأمین امنیت بسیار آموزنده است.

جهان در آستانه ظهور، دچار انواع مختلف فتنه‌ها و ناامنی می‌شود. خداوند به وسیله حضرت مهدی (عج) گرفتاری و مشکلات را از مردم و جامعه بر طرف می‌کند. از رسول خدا (ص) در این زمینه نقل شده: «طوبی لمن أدرك زمانه، و به یفرج الله عن الامة» «خوش به حال کسانی که زمان ظهور مهدی را درک کنند خداوند به وسیله مهدی از امت رفع گرفتاری می‌کند» (ر.ک؛ طوسی، ۱۴۲۵: ۱۸۷) «یمحو الله به البدع کلها و یمیت به الفتن کلها یفتح الله به باب حق و یغلق به کل باب باطل...» (سیدبن طاووس، ۱۳۷۰: ۱۳۳). در این صورت زمینه‌ای برای ناامنی وجود ندارد.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش در چاقوب مسائل علوم سیاسی، موضوع هم‌افزایی امنیت و دفاع را در دولت مهدوی مورد بررسی و تحلیل قرار داد و با استخراج مسائل سیاسی در علوم سیاسی مدرن و برجسته کردن اهدافی که به بحث امنیت، ارتباط بیشتری داشتند، هم‌افزایی و هماهنگی دولت مهدوی را در بهینه‌سازی امنیت و دفاع از نگاه قرآن کریم و روایات معصومین مورد توجه قرار داد و اثبات کرد که: از دیدگاه قرآن کریم و روایات، خداوند بوجود آورنده دولت حضرت مهدی(عج)، است و او اراده کرده است که بوسیله این دولت، امنیت و دفاع فراگیر را در جهان مستقر ساخته و از مسلمانان در برابر مشرکان و منافقان، دفاع نماید و امنیت هم‌افزا فراهم کند. دولت مهدوی قطع نظر از امدادهای الهی و غیبی، به دلیل هماهنگی در اهداف و تلفیق عوامل سیاسی دخیل در حوزه امنیت و دفاع، باعث هم‌افزایی امنیت در سطح جهانی می‌شود. بدین جهت امنیت در حکومت جهانی امام عصر(عج) بدلیل رهبری امام عادل و هماهنگی اهداف سیاسی حکومت، بر حکومت‌های دیگر مزیت و برتری دارد. دولت‌های اسلامی در دوره غیبت می‌توانند از هم‌افزایی امنیتی و دفاعی حکومت مهدوی، الگو گرفته و در برقراری امنیت خود، به عوامل سیاسی همبسته امنیت بیاندیشند. نیل حکومت‌ها به اهداف دنیوی و مادی مشترک و متداول مانند؛ نظم و امنیت، رفاه و اقتصاد، عدالت و آزادی، نیاز به امنیت همه جانبه دارد.

منابع

۱. قرآن مجید.
۲. ابن طاووس، علی بن موسی. (۱۳۹۸). *الملاحم و الفتن فی ظهور الغیب المنتظر*. قم: نشر رضی.
۳. اربلی، علی بن عیسی. (۱۳۸۱ق). *کشف الغمه فی معرفه الائمه*. چ اول. تبریز: نشر بنی هاشمی.

۴. امام خمینی، سید روح الله. (۱۳۷۸). *صحیفه امام*. تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۵. آخوندی، عباس. (۱۳۸۶). امنیت در عصر مهدوی (با تأکید بر چرایی و چگونگی آن)، مجله حصون. تابستان ۱۳۸۶، شماره ۱۲.
۶. آشوری، داریوش. (۱۳۸۷). *دانشنامه سیاسی*. تهران: مروارید.
۷. آل کاشف الغطاء، محمدحسین. (۱۴۱۳ه.ق). *اصل الشیعه و اصولها*. بیروت: موسسه الاعلی للمطبوعات.
۸. پهلوان، چنگیز. (۱۳۷۹). *نظریه دولت در ایران*. ان.کی.اس. لمتون. تهران: نشر کیو.
۹. ثقفی تهرانی، محمد. (۱۳۹۸ ق). *تفسیر روان جاوید*. چاپ سوم. تهران: انتشارات برهان.
۱۰. جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۷۳). *شریعت در آینه معرفت*. قم: رجا.
۱۱. حلی، حسن بن یوسف. (۱۴۱۷ه.ق). *کشف المراد فی شرح تجرید الاعتقاد*. تحقیق حسن حسن زاده آملی. قم: انتشارات اسلامی.
۱۲. دورانت، ویل. (۱۳۷۸). *تاریخ تمدن*. ترجمه احمد آرام. ج ۱. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
۱۳. راش، مایکل. (۱۳۸۷). *جامعه و سیاست*. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: سمت.
۱۴. رنی، آستین. (۱۳۷۴). *حکومت؛ آشنایی با علم سیاست*. ترجمه لیلا سازگار. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
۱۵. زمخشری، جارالله. (بی تا). *تفسیر کشاف*. ج ۴. بیروت: دارالکتاب العربی.

۱۶. صافی گلپایگانی، لطف‌الله. (۱۳۸۵). *اصالت مهدویت*. ج ۲. قم: انتشارات حضرت معصومه(س).
۱۷. _____ . (۱۴۱۹ هـ ق). *منتخب الاثر*. قم: مؤسسه سیده المعصومه(س).
۱۸. صدوق، محمد بن علی بن حسین بن بابویه. (۱۳۹۵ هـ ق). *کمال‌الدین و تمام النعمة*. قم: دارالکتب الاسلامیه.
۱۹. طباطبائی، سید محمد حسین. (۱۳۶۹). *ترجمه المیزان*. ج ۲. تهران: انتشارات محمدی.
۲۰. _____ . (۱۴۱۷ ق). *المیزان فی تفسیر القرآن*. بیروت. مؤسسه الاعلمی للمطبوعات.
۲۱. _____ . (۱۳۷۵). *المیزان فی تفسیر القرآن*. تهران: دارالکتب الاسلامیه
۲۲. طبرسی، فضل بن حسن. (۱۴۲۷ هـ ق). *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*. بیروت: دارالمرتضی.
۲۳. _____ . (۱۳۵۵ هـ ق). *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*. صیدا: مکتبه العرفان.
۲۴. _____ . (۱۳۹۰). *اعلام الوری*. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۲۵. طوسی، محمد بن الحسن. (۱۴۱۱ ق). *الغیبه*. قم: دارالمعارف الإسلامیه.
۲۶. عالم، عبدالرحمن. (۱۳۷۴). *بنیادهای علم سیاست*. تهران: نشرنی.
۲۷. عنایت، حمید. (۱۳۷۷). *بنیاد فلسفه سیاسی در غرب*. تهران: دانشگاه تهران.
۲۸. قرائتی، محسن. (۱۳۸۳). *تفسیر نور*. تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
۲۹. قندوزی، سلیمان بن ابراهیم. (۱۴۲۲ ق). *ینابیع الموده*. ج دوم. قم: اداره اوقاف و امور خیریه.

۳۰. کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۳۶۵). *الکافی*. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۳۱. مجلسی، محمدباقر. (۱۴۰۴ ه.ق.). *بحارالانوار*. بیروت. مؤسسه الوفاء.
۳۲. مطهری، مرتضی. (۱۳۹۲). *مجموعه آثار*. تهران: انتشارات صدرا.
۳۳. _____ . (۱۳۶۱). *فطرت*. تهران: انجمن اسلامی مدرسه عالی ساختمان.
۳۴. معرفت، محمدهادی. (۱۳۷۷). *ولایت فقیه*. قم: موسسه التمهید.
۳۵. مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۸۶). *آیات ولایت در قرآن*. قم: انتشارات نسل جوان.
۳۶. _____ . (۱۳۷۴). *تفسیر نمونه*. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۳۷. نعمانی، محمد بن ابراهیم. (۱۳۹۷ ه.ق.). *الغیبه*. تهران: مکتبه الصدوق.
۳۸. وینسنت، اندرو. (۱۳۷۱). *نظریه‌های دولت*. ترجمه حسین بشیریه. تهران: نشرنی.

39. Plamenatez, John. (1963). *man and society*, volum one, u.s.a longman.

40. Rosenthal, Ervin. (1962). *Political thought in medieval islam*, u.k, kambridge university press.